

עד-כאן 12

הידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד

משולחן המפמ"ר

בלהה גליקסברג- מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מחנכים להיסטוריה יקרים!

אני מתכבדת לשלוח לעיונכם את ה'עד-כאן' 12, הראשון לשנה"ל תשע"ז. בימים אלו התחלתי בסבב המפגשים שלי עמכם ברחבי הארץ למפגש השנתי. במפגש זה שהוא חשוב ביותר בעיני, אני מציגה את ניתוח שאלוני הבגרות של מועד הקיץ תשע"ו והתובנות העולות ממנו להוראה, וכן מציגה את התכניות והיעדים של לימודי היסטוריה בחמ"ד, וכמובן שמחה לענות על שאלותיכם ולהקשיב לעצותיכם הטובות. אשמח בהשתתפותכם במפגשים אלו.

בנוסף לכך, אני מזמינה את כולכם לקחת חלק בשיעורים הסינכרוניים ובספורים הלימודיים (בקרוב נפתח את ההרשמה לסיורים).

בקרב מאוד אצא בפרסום על תכנית חדשנית שעתידיה לשנות את לימודי היסטוריה בחמ"ד (למעוניינים בלבד). מדובר בתכנית שתמיר את ההיבחנות בבחינת הבגרות הרגילה (בהיקף של 2 יח"ל) בלמידה המשלבת תקשוב ומפגשים עם המורה. בשנה"ל תשע"ח אנו מתכוונים להתחיל בפילוט של כ-10 בתי ספר. עוד אעדכן אתכם כמובן בהקדם בכל הפרטים.

בעד-כאן שלפנינו מגוון כתבות בנושאים שונים.

נפתח במאמרו של ד"ר יוסי לונדין העוסק בעיר לוד (שם גם נקיים השנה את אחד הסיורים שלנו), נשתף אתכם בשתי יוזמות ייחודיות שמטרתן העשרת לימודי היסטוריה והפיכתם לחווייתיים וערכיים. היוזמה הראשונה היא של המורה ידידה קייבן ממדרשת אור תורה בירושלים המשתפת אותנו בקיומו של חידון בנושא ירושלים. זו ההזדמנות גם להזכיר על קיומו של החידון להנחלת זיכרון השואה שיתקיים השנה בשיתוף המרכז ללימודי השואה

במכללה בירושלים בנושא 'כל ישראל ערבים זה לזה' – על יהודים מצילים יהודים בתקופת השואה. נא עודדו את תלמידיכם להשתתף (בנים ובנות). להלן [הקישור](#).

היוזמה השנייה היא של נחמה צח (כספי), מדריכה במחוז הצפון ומורה בישיבת 'פרחי אהרן' בחיפה שקיימה עם תלמידיה סיור בעקבות ארגון הלח"י בשיתוף המורה לשל"ח. חשוב לייצר חיבורים מסוג זה עם מורים נוספים מבית הספר ולאגם משאבים.

ב'עד-כאן' 12 אנו פותחים שני מדורים חדשים וקבועים. האחד נכתב על ידי המדריכה הארצית לתלמידים ליקויי למידה בהיסטוריה חמ"ד רחלי פריד שכתבה הפעם על המילים המקצועיות הייחודיות לתחום – הדעת היסטוריה. והמדור השני ייקרא 'בכל אתר ואתר' ובו נשתף באתרים לימודיים מגוונים המתאימים לסיורי תלמידים – מוזיאונים, ארכיונים וכדומה. והפעם 'נבקר' במוזיאון כפר עציון המתחדש הממתין לבואם של התלמידים. ונסיים כמנהגנו בשני מדורים ותיקים – פינתו של המדריך הארצי לתקשוב אוריאל אסולין 'כלי בקליק' והפעם על כלי ליצירת סרטונים מרובדים, ונסיים במערך שיעור בנושא עלייתם של יהודי אתיופיה שנכתב על ידי המדריכה (עד תשע"ו) רבקה סנדיק. ברכת תודה לכל הכותבים על השיתוף.

ברכת תודה לעמיתיי, המדריך הארצי לתקשוב אוריאל אסולין והמדריכה מיכל לוי על השותפות בהפקת הידיעון.

נשמח שתשתפו אותנו ביוזמות שאתם מובילים בכיתותיכם ונפרסם בידיעונים הבאים.

זו הזדמנות טובה להודות לכולכם על עבודת הקודש, על המקצועיות והמסירות לתלמידיכם.

הערכה רכה

לטה

עדיין לא נרשמתם להשתלמות בשנה זו?
 נותרו מס' מקומות להשתלמויות מקוונות בנושאים:

להרשמה לחץ כאן

1. דיבייט

להרשמה לחץ כאן

2. חקר קהילות יהודיות בין שתי מלחמות העולם

לוד-3,000 שנות היסטוריה ועוד שבעים.

ד"ר יוסי לונדין, מרצה להיסטוריה ואזרחות במכללת אורות ישראל, מורה בישיבת דרכי נעם פ"ת וחבר ועדת המקצוע היסטוריה בחמ"ד.

כל חובב היסטוריה זוכה מפעם לפעם לכמה רגעי התרגשות וקורת רוח. זה קורה כאשר ספר טוב מרתק ומחדש יוצא אל השוק, זה קורה אל מול סרט או מחזה המפליא להמחיש אירועים מימים עברו, וזה קורה גם כאשר מתוודעים לאתר חדש שכל אבן בו מספרת את סיפורה של ההיסטוריה. כאשר מדובר באתר שבדרך כלל מועטה ההכרות עמו וכאשר בקרבו מצויים שרידיהם וסימניהם של מכלול תקופות ואירועים, הרי השמחה כפולה ומכופלת.

אתר שכזה נמצא בלוד העתיקה. לא בדיוק אחת מערי התיירות המקובלות בארצנו, ובכל זאת בליבה של הארץ אוצר היסטורי ששווה להכירו.

אז הנה כמה מילים על לוד תולדותיה ואתריה על רגל אחת. ואת השאר מוזמנים לבא ולראות במו עיניכם.

העיר לוד הינה אחת הערים העתיקות והחשובות ביותר בארץ ישראל. מקומה של העיר בצומת דרכים מרכזית והאדמה הפורייה שבסביבתה עודדו התיישבות ענפה באזור מאז התקופות הקדומות.

עדויות על התיישבות בעיר קיימות מימי בית ראשון ובית שני, והגמרא במסכת מגילה מספרת כי לוד הינה אחת הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון עובדה המחייבת את תושביה כיום לחגוג את פורים (גם) ביום ט"ו באדר.

תור הזהב של העיר התרחש בסוף ימי הבית השני. עם חורבן הבית הפכה ללוד לאחד המרכזים היהודים החשובים בארץ וגדולי התנאים ביניהם רבי עקיבא, רבי טרפון ורבי אליעזר בן

הורקנוס חיו ופעלו בה. המקורות התנאיים והאמוראיים גדושים בסיפורים ובידע על תושבי לוד, סוחריה, חכמיה וילדיה וממחישים את היקפה הרב של ההתיישבות היהודית בעיר תקופה זו. התיישבות זו שנמשכה גם לאורך תקופת האמוראים באה לידי ביטוי בממצא הארכיאולוגי העשיר המיוחס לתקופה זו. ממצא זה כולל בין

השאר את רצפת הפסיפס הגדולה ביותר שהתגלתה אי פעם בארץ. סיור בחורבותיה של העיר העתיקה (שבעתיד הלא רחוק תאכלס בע"ה את מוזיאון הפסיפס הלאומי ומוזיאון התנאים הלאומי) מחבר אותנו לתקופה מרתקת וחשובה מאין כמותה בהיסטוריה היהודית, וצלילי קולם של התנאים המתווכחים בבתי המדרש של העיר מהם העברות שעליהם "ייהרג ובל יעבור", ומה דין "תנורו של עכנאי", עדיין מלווים את המבקר במרחב העיר העתיקה. עם התמעטות הישוב היהודי בארץ שקעה שמשה של לוד. זרים התיישבו בעיר ואף אמצו להם את דמותו של אחד מבניה "גורג' הקדוש" כאחת הדמויות הבולטות בנצרות בתקופה זו הותירו בעיר את חותמם: הביזנטים, הערבים, הצלבנים, הממלוכים, העותומנים ו...סליחה אם שכחתי מישהו. הבניינים שהותירו, הגשרים, מבני הדת והשרידים השונים ממחישים יפה תקופות עלומות בחייה של ארץ ישראל.

גם בתקופת ההתיישבות הנוצרית והמוסלמית בעיר לא נפקד ממנה מקומם של מתיישבים יהודים, ועם תחילת שיבת ציון ניסו גרעיני התיישבות מהארץ ומהגולה להיאחד בה, אולם נכשלו בשל עוינות תושביה המוסלמים. סיפור זה שאינו ידוע כמעט כלל, קשור גם לניסיונות הראשונים להקים תעשייה עברית בארץ ישראל, במסגרת בית החרושת "שמן" שהחל את פעילותו בלוד ונדד יותר מאוחר

ברחבי הארץ. בתי הבד המפוארים שנותרו בלוד ממחישים היטב סיפור זה. המנדט הבריטי הביא לפריחתה של לוד. הבריטים מיקמו בעיר את המרכז התחבורתי הגדול במזרח התיכון שכלל את צומת הרכבות הארצית ואת נמל התעופה, מוסדות שאז כהיום הציעו תעסוקה לרבים מתושבי העיר. העיר גדלה וגם רעידת האדמה של שנת 1927 שהרסה את מרכז העיר לא בלמה את התפתחותה. תחנת הרכבת המרשימה של לוד ארחה בקרבה אירועים רבים ומכוננים בימי המנדט הבריטי: הגעתו של הרב קוק לארץ, ביקורם של חברי ועדת פיל, התקפות ערביות בימי המרד הגדול ולהבדיל "ליל הרכבות" של האצ"ל והלח"י ועוד ועוד.

ביקור בתחנה ובסביבתה שנותרו כמעט כשהיו בימי המנדט יכול גם לתת פרספקטיבה מעניינת על היתרונות שהביא השלטון הבריטי לארצנו (חשיבה מורכבת, כבר אמרנו?)

לוד חזרה לידי עם ישראל במלחמת העצמאות במהלך "מבצע דני". ביום ד' תמוז תש"ח (11 ביולי 1948) נפלה העיר בידי כוחות צה"ל במבצע בזק משולב של גדוד הקומנדו של משה דיין יחד עם חטיבת יפתח. כוחות צה"ל הציעו לתושבים הערבים להישאר בעיר כאזרחי ישראל אולם ניסיון מרד שהסתיים בפגיעה קשה באוכלוסייה האזרחית והתקפות על חיילי צה"ל המיטו על מרבית תושבי העיר הערבים את גירושם. זה המקום להכיר באומץ ובכנות את סוגיית ה"נכבה" על כל השלכותיה, דווקא מתוך תפיסת

עולם ציונית ברורה. למותר לציין את חשיבות העיסוק בנושא בקרב תלמידיו.

ואגב, אם נרחיב מעט בעניין זה, דומה שהעיסוק בתחום הינו משמעותי בהרבה מהאירועים שהתחוללו בלוד עצמה. כך מי שיעיין בויקיפדיה בערך בעל השם הסימבולי 1948 Palestinian exodus from Lydda and Ramle, יוכל לקרוא בפרוט רב על מאות מעשי רצח אונס ביזה וגרוש כפוי שבוצעו בידי חיילי צה"ל בעת כיבוש העיר כאשר הכול מלווה בצילומים, ציטוטים מקורות ועדויות שאינם יכולות שלא לשכנע את הקורא התמים כי במהלך מלחמת העצמאות נרצחו נשחטו וגורשו על לא עוול בכפם מאות אלפי פלשתינאים בידי כוחות ציוניים צמאי דם.

מאות דפים דומים המציירים בצורה שאינה מחמיאה את ההיסטוריה הציונית פזורים ברחבי הויקיפדיה באנגלית (ומדי פעם גם העברית...). מאות ואולי אלפי אתרים ברחבי העולם עוסקים מדי יום בקעקוע הלגיטימציה של מדינת ישראל כאשר לאנטישמים מחו"ל חוברים לא פעם אוטו אנטישמים מבית שלדידם תולדות הציונות כוללות בעיקר את השילוש הלא קדוש של פשעים כלפי הערבים ב1948, כלפי יהדות אירופה בשואה וכלפי יהדות המזרח אחרי קום המדינה, והכל כמובן מתוך נקודת מוצא של מהות הציונות כתנועה קולוניאלית פושעת.

בחזית המאבק מול הדה לגיטימציה של מדינת ישראל עומדים בין השאר מורי ההיסטוריה. ציבור זה הינו שליח הציבור לא רק במשימה להעביר את התלמיד בחינת בגרות ולא רק בהקניית מיומנויות חקר וביקורת החשובות כשלעצמם, כל עוד הן נתפסות כאמצעי ולא

כמטרה, אלא כמי שאחראי להבהיר לצעירי ישראל את צדקת הדרך אל מול המתקפה האדירה על הלגיטימיות של שיבת העם היהודי לארצו, מתקפה שמהווה היום אולי את האיום החמור ביותר על עתיד המדינה. את הסיפור הגדול הזה כדאי לפתח ולפתוח בלוד שקירות בתיה ראו את האירועים המסעירים ביותר במלחמת העצמאות בהקשר זה.

ומלחמת הקוממיות לקיבוץ גליות.

את מקומם של הערבים תפסו המוני עולים מארבע קצוות תבל שנהרו ללוד במהלך שנות החמישים. העיר הפכה לעיר יהודית ברובה, הוקמו בה שכונות חדשות ובהם רבבות תושבים ועשרות מוסדות חינוך ובתי כנסת של מגוון העדות. עשרות בתי הכנסת הקטנים המשתייכים לכל עדות ישראל והצמודים לעיתים זה לזה ברחבי השכונות הוותיקות של העיר, עשויות לתת מעט צבע וטעם מיוחד לסיפור קיבוץ הגליות.

לקראת סוף המאה העשרים, הדרדר מצבה של העיר. ניהול מוניציפלי כושל, חדירה מסיבית של אוכלוסיות קשות שהגיעו מחוץ לעיר לחלק מהשכונות ועזיבת תושבים לטובת הערים החדשות הסמוכות, הביאו למציאות בעייתית ברחבי העיר ולהתגברות הפשע והעזובה. אולם, בעשור האחרון מנסבות מחדש שוב רוחות של תקווה בלוד - שכונות חדשות, בניסתו של הגרעין התורני, פעילות ונחישות של תושבים שאכפת להם במגוון תחומים, כל אלו מביאים לעלייתה מחדש של לוד על המפה ולשובה למקומה הטבעי כאחת הערים הבולטות החשובות והיפות במדינת ישראל. סיפורו של הרנסנס החברתי המעניין (שממש עוד לא הגיע אל המנוחה והנחלה), חובר לסיפורי התנאים והצלבנים, הבריטים והממלוכים, חלוצי העלייה הראשונה, לוחמי תש"ח ועולי שנות החמישים - וכולם ביחד מספרים את סיפורה המרתק של העיר.

אתם באים?

חידון ירושלים במדרשת אור תורה

ידידה קייבן- מורה ורכזת היסטוריה במדרשת אור תורה- ירושלים

"...נבר אמרו גדולי החסידים: בזכירה סוד הגאולה.

שהרי מה היא גאולה? השבה למצב הקודם.

כך גאולת בית ושדה, וכך גאולת עם ועולם

וכששב המצב לקדמותו אחר הירידה ובאה גאולה, עומד הוא בדרגה גבוהה יותר ממה שהיה בה.

ומה קושר את הדור החדש לדורות הקודמים?

הזיכרון.

רק זכירה מביאה לפקידה.

זכירת ישראל את עברם היא המבטיחה את תקוות הגאולה שלהם ואת פקידת הברית שנכרתה

עימם..."

[הרב חיים סבתו]

לפני כעשר שנים התחלנו מסורת במדרשת "אור תורה" רמות שב"ה הצליחה להשתרש ולהתקבע

סביב יום ירושלים. כתושבות העיר, וכמי שזוכות להלך בשבילי העיר הכול כך מיוחדת הזו

ההולכת נבנית ונגאלת לנגד עינינו, חשנו כי נכון וראוי לא רק לאהוב אלא להכיר, ולעומק.

מעגל השנה היהודי מפגיש את האדם עם אורות מיוחדים לכל עת ועת, והאדם נדרש להכין עצמו

לקראת ההופעה המיוחדת של הזמן מראש

"שלושים יום קודם הרגל דורשים בהלכות

החג" (פסחים ו ע"א). אנו מאמינות כי

המפגש עם יום גאולת עיר קדשנו מתוך

הכנה מראש וחיבור להיסטוריה-הסתר-יה

מאפשרת בע"ה יצירת חיבור של עומק בקרב

תלמידותינו לירושלים. כך נולד הרעיון

לערוך חידון בנושא ירושלים לבנות חטיבת הביניים. חידון זה מאפשר לחטיבה כולה להיכנס

למהלך לימודי-עיוני העוסק בתולדותיה של ירושלים.

החידון הוא תהליך למידה משמעותי החולש על תחומים שונים הקשורים לעיר והוא בנוי משלושה

שלבים.

בשלב הראשון כל תלמידה מקבלת חוברת לימוד לאחר חופשת פסח, ועליה ללמוד אותה ולהיבחן

עליה לאחר כשבועיים. החוברת עוסקת במקורות שונים על העיר לפי סדר הזמנים ההיסטורי, מימי

התנ"ך דרך מקורות חז"ל, דמויות משמעותיות שהגיעו לירושלים בתקופת הגלות, היציאה מן

החומות, ירושלים בתקופת המנדט ירושלים בתש"ח ואיחוד העיר. על התלמידות להכיר את ציר הזמן ההיסטורי של התקופות השונות שהיו בירושלים, ובנוסף בחוברת ישנם אתרים מרכזיים שעליהן ללמוד ולהכיר. מדי פעם אנו עורכות שינויים בחוברת ומרעננות את המקורות והמידע שבה, אך מאידך הכרענו שהבסיס יחזור על עצמו בכל שנה במטרה לרענן את הזיכרון ולאפשר הפנמה ובקיאות.

החוברת נלמדת בלימוד עצמי. בנוסף לכך המורות להיסטוריה נרתמות להכנת התלמידות, ומקדישות מספר שיעורים למעבר על נקודות מרכזיות בדגש על ציר הזמן. כמו כן, בכל בוקר המורה המלמדת בשעה הראשונה מקריאה קטע מחוברת הלימוד בכיתה. על מנת ליצור רצינות בלימוד, ציון המבחן נכנס למוצע של לימודי היסטוריה בתעודה.

לשלב השני עולות התלמידות שקיבלו את הציון הגבוה ביותר ומעוניינות להתמודד בחידון. תלמידות אלו מקבלות חוברת לימוד נוספת העוסקת בדמויות נוספות הקשורות לעיר וכן בלמידה אודות אתרים נוספים על אלה שלמדו בחוברת הראשונה. הן נבחרות על החוברת הנוספת וכן נבחרות המתמודדות העולות לשלב הפומבי.

השלב השלישי, שיאו של החידון, מתקיים ביום שחרור ירושלים - כ"ח באייר. לחידון הפומבי עולות נציגות מכל כיתה המתמודדות כנבחרת שכבתית כאשר הפרס הוא שכבתי. החידון מתקיים בפני כל חטיבת הביניים, לאחר תפילה חגיגית ומופע דגלנות. החידון מועבר באופן יצירתי ומותאם לכלל התלמידות הצופות בו. משולבים בו קטעי וידאו ושירים היוצרים

עניין וחיבור ליום ירושלים. החידון מורכב מכמה נושאים: דמויות, מקומות ומקורות. בכל נושא שלוש שאלות, אחת לכל שכבה. השלב השני הינו שאלה זהה בכתב. השכבה שקיבלה את סך הנקודות הגבוה ביותר זוכה בפרס לבחירתה - יום כיף בבריכה או ארוחה שכבתית.

להלן פירוט של חלק מן הנושאים המופיעים בחוברת הבסיס אותה לומדות כלל התלמידות של חטיבת הביניים:

פסוקים מן התנ"ך העוסקים בעקידת יצחק, כיבוש העיר ע"י דוד, בניין המקדש, חורבן בית ראשון, שיבת ציון.

מקורות חז"ל העוסקים בשבחה ומרכזיותה של ירושלים, תיאורי בית שני, תיאורי החורבן וירושלים לעתיד לבא על פי המדרש.

דמויות הקשורות לירושלים לאורך הגלות: ר' יהודה החסיד, אור החיים ועליית תלמידי הגר"א. על ירושלים המתחדשת לומדות הבנות החל מלימוד אודות היציאה מן החומות והקמת משכנות שאננים, המשך בסכסוך הכותל והפרעות, נפילתה של העיר העתיקה במלחמת השחרור. פרק נרחב יותר מוקדש לרקע למלחמת ששת הימים, הקרבות בירושלים במהלך המלחמה וכיבוש העיר העתיקה והר הבית. טקסט ארוך המופיע בהקשר זה בחוברת הינו תיאורו של הרב גורן על המפגש המרגש שלו עם מקום קדשנו.

החוברת חותמת בתיאורי העיר, ומביאה בפני הבנות מידע בסיסי אודות האתרים: עיר דוד, הר הזיתים, גבעת התחמושת, החורבה, יד ושם, הכנסת והיכל הספר.

נחתום את התיאור בקטע האחרון המופיע בחוברת של השלב הראשון, המתאר את הרגעים הראשונים ליד הכותל המערבי כפי שסיפר הצנחן משה עמירב:

"אני נזכר בחיוך איך חיפשנו אותו – את הכותל. רצנו שם, חבורת חיילים מתנשפים, תועים ברחבי הר – הבית, מחפשים קיר – אבן ענקי. לא עמדנו גם להתבונן במסגד עומר, שראינוהו לראשונה כמה מהקרוב. קדימה! קדימה! עוברים את שער המוגרבים, נדחקים, ממהרים, ולפתע נעצרנו כהלומי – רעם. לנגד עינינו הוא עמד, אפור וגדול, שקט ועצור – הכותל! זכורני שהרגשתי הרגשה כזו רק פעם, בהיותי ילד כשאבא קרבני לארון – הקודש, ואני, הזאטוט, פחדתי שמא יצא מישהו מן הארון.... "מישהו" גדול ונורא שלא מן העולם הזה....

"לאט – לאט התחלתי להתקרב אל הכותל, בדחילו – ורחימו, כשליח – ציבור העובר ובא אל התיבה. התקרבותי אליו, שליח של אבא וסבא, ואבא – של – סבא ושל כל הדורות מכל הגלויות שלא זכו לכך, ולכן שלחו אותי לכאן. מישהו אמר שם שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, ולא יכולתי לומר "אמן". רק שמתי ידי על האבן והדמעות שירדו מעיני לא שלי היו... דמעות כל עם ישראל הן היו, דמעות של תקווה ותפילות, וניגוני חסידים, וריקודים יהודיים, דמעות שצרבו ושרפו את האבן האפורה והכבדה".

סיוור היסטורי- לימודי: בעקבות דמותו של יצחק שמיר ז"ל מפקד מחתרת הלח"י
נחמה צח (כספי)- מדריכה להיסטוריה במחוז צפון ורכזת ומורה להיסטוריה, ישיבת פרחי אהרון, קרית שמואל, חיפה.

לכבוד 100 שנים להולדתו של יצחק שמיר ז"ל, יצאתי עם שכבות ט' - י' לסיוור בעקבות דמותו של יצחק שמיר, בתקופת כהונתו במחתרת הלח"י, בדגש על פעולות הלח"י ודמותו של מפקד הלח"י, אברהם "יאיר" שטרן.

סיוור זה נערך ביוזמתו של הרכז החברתי בבית ספרנו, לאחר שהצלחתי לחולל שינוי ולהטמיע את החשיבות, כי שעורי היסטוריה הינם חלק בלתי נפרד מהסיוורים ההיסטוריים המתבצעים במסגרת של"ח. נושא המחתרות נלמד במסגרת תוכנית הלימודים בכיתה י"א, כמו כן במסגרת ההערכה החלופית בחמ"ד ועד, ניתן לראיין איש עדות במסלול מחתרות.

לקראת הסיוור, למדו התלמידים על מחתרת הלח"י ועל דמותו של יצחק שמיר.

לפני יציאתנו חילקנו לתלמידים ולמורים המלווים חולצות בצבע אחיד עם תמונתו של יצחק שמיר איתה סיירו כל היום. הגענו לתל-אביב, פינת שדרות וושינגטון, התחלקנו לשלוש קבוצות כשכל קבוצה מדריך מטעם מוזיאון הלח"י. משם הלכנו לבית יאיר (מוזיאון הלח"י). עלינו לחדר בו נתפס ונהרג "יאיר" שטרן על ידי הבריטים. בקומה השנייה של המוזיאון למדו התלמידים על פעולות הלח"י עד הקמת המדינה.

לאחר הביקור במוזיאון, יצאנו, כשאנו מלווים במדריכים, לסיוור רגלי בעקבות דמותו של יצחק שמיר. הלכנו ברחוב הרצל, דרך רחוב השחר, משם הגענו לשדרות רוטשילד. הסיוור שולב בקטעי הדרכה, משחק (על ידי שחקנים מקצועיים) ובחידות (התלמידים התבקשו להגיע עם כלי כתיבה). סיימנו את הסיוור מול בית העצמאות, בדגש על הכרזת העצמאות ומעבר הלח"י ממחתרת להשתלבות בצבא ממלכתי.

לאחר הסיוור הגישו התלמידים דו"ח סיוור. משוב התלמידים היה מעניין. כולם הסכימו כי אין הסיוור מחליף את שיעורי ההיסטוריה, אך הוא תרם רבות ללמידת הנושא ולשיקולם בבחירת הנושא בהערכה החלופית. לדעתם, למידה לא שגרתית זו הפכה את לימודי ההיסטוריה למוחשיים יותר. במענה לשאלה: "האם היית יוצא לסיוור ללא יצירת מחויבות של המורה להיסטוריה?" רבים ענו: "לא".

כמורה וכרכזת היסטוריה בבית ספרי, שמחתי להעלות בקומה נוספת את חשיבות לימודי ההיסטוריה ולא רק לבגרות.

יתר על כן, מחקרים מראים שתלמידים מגדירים פעמים רבות שאלה קשה כאשר היא מכילה בקרבה מילה שהם אינם מבינים. תלמיד שאינו מפעיל אסטרטגיות מתאימות (כמו רבים מתלמידינו בעלי הקשיים) ונתקל בשאלה שיש בה מילה שאינה בהירה לו לגמרי, יעריך שהוא אינו מסוגל לענות על השאלה וכנראה יבחר לדלג עליה למרות שהוא בעצם כן יודע את התשובה ומכיר את החומר. מניתוח תוצאות מבחנים בדיסציפלינות השונות ניתן לראות שיש קשר הפוך בין הופעת מילים "קשות" בשאלה ובין מידת ההצלחה בה ואחוז הבוחרים לענות עליה.

אוצר המילים הסמוי של תחום הדעת עשוי אפוא להעמיד קושי משמעותי בפני הלומד. לכן בצד המילים הייחודיות הנלמדות באופן מפורש, ולצד מילים במשלב גבוה במיוחד, ראוי לשים לב גם למילים המוכרות, השימושיות שנמצאות שם כל הזמן...

ואם כבר במילים עסקינן.. –יש לשים לב למילים ידועות ומוכרות שבהקשר של תחום הדעת עשויה להיות להן משמעות שונה ובלתי מוכרת. בספרי ההיסטוריה אנו מוצאים את המילים לתקן – במשמעות לתקן תקנות. או גוש (גוש פוליטי) – במשמעות התקבצות של גורמים שונים בעלי אינטרס משותף. כמו כן נמצא את המילה לפקוד (את המקומות הקדושים), או המילים ניזונה (האנטישמיות ניזונה מ), טבע (את המונח) פרחו (התורות שפרחו באותה תקופה), התפשטו (הפרעות התפשטו בדרום הארץ), זוהו (כל היהודים זוהו עם...) – כולן מילים שיש להם משמעות שונה בחיי היום-יום של הלומדים. וגם על כך צריך וכדאי לתת את הדעת במהלך ההוראה.

סוג אחר של קושי מסוג זה ניתן למצוא בסימון של יחסי סיבה וגרימה בצורת פעלים. אנו רגילים להפנות את תשומת הלב של תלמידינו למילות הקישור הקלאסיות המציינות קשר של סיבה ותוצאה כגון: לכן, משום כך, כתוצאה מ-, בעקבות כך, אך קשר זה של סיבה ותוצאה שהוא אחד המרכזיים בהוראת ההיסטוריה יכול להופיע בצורות רבות ומגוונות – בעיקר בעזרת פעלים המציינים קשר זה. כגון: הביא ל או הוביל ל, (המהפכה הובילה ל..) נבע (כוחם של המייסדים נבע מכך ש..) תרמה (הממלכה הצלבנית תרמה להתפתחות המסחר..) אליהם ניתן להוסיף את הפעלים ניזונו, חוללו, נולדו מ, הולידו וכד'. ההנחה היא שהפעלים הללו המסמנים יחסי סיבה וגרימה קשים לפענוח יותר מאשר מילות הקישור המציינות קשר של סיבה ותוצאה, וייתכן שהקורא הלא מיומן לא יצליח לעמוד על האופן שבו הן מסמנות את היחסים הלוגיים בין פריטי המידע. גם כאן הכול מתחיל במודעות. ברגע שנהיה מודעים לקשיים שאוצר המילים הייחודי של היסטוריה מזמן לתלמידים, ונקדיש לכך התייחסות במהלך ההוראה השוטפת, נוכל לקדם ולעזור לתלמידים אלו ללא מאמץ רב, ואף לצייד אותם באוצר יקר להמשך דרכם בחיים.

'בכל אתר ואתר' - "מכתבים מהמלחמה - מיצג חדש באתר ההנצחה בכפר עציון צוות בית ספר שדה כפר עציון

"אָז נִפְרַח עֵת תְּדֹם בְּהָרִים זַעֲקַת יְרֵיה אַחֲרוֹנָה" - חתם המשורר חיים גורי את שירו.

בעקבות השיר נהלך על פסגת ההר עם החלוצים שהעפילו להר ובנו בו את ביתם, נתייסר עמם בלבטים הקשים ובהכרעות האכזריות בימי המצור, נלווה אותם במאבק הדמים בו עמדו בגבורה עד שנפלו בקרב. יחד עם בניהם ובנותיהם נקרא מכתבי האהבה במצור וניקְרַע מכאב השכול הניבט מעיניהם. יחד אתם נשוב לבנות את ההר ולהיבנות בו.

כל אלה מוגשים באמצעי תצוגה והקרנה משוכללים וחדשניים, בסדרת אולמות ומעברים שבמרכזם שרידי הבונקר בו נפלו בקרב אחרוני המגנים.

כפר עציון הוא אחד האתרים המייצגים בצורה הקשה, אך גם המרוממת ביותר, את האתגרים עמם התמודד עם ישראל בשלושת הדורות האחרונים. מסכת של התיישבות, לחימה, קרב, אבדן- ובסופו של דבר- שיבה הביתה- אינם נקראים כאן כמתוך דפים מצהיבים של ארכיון, אלא בתור קמטי זיכרונות של יישוב וארבעה דורות של מתיישבים. להלן יובאו דבריו של יוחנן בן יעקב, מבני כפר עציון ששבו הביתה לאחר המלחמה, ואחד מהחוקרים החשובים ביותר של פרשיות הלחימה וההתיישבות בכפר עציון:

"ארבע פעמים העפילו יהודים להר חברון. ערש האומה העברית, חוליה מקשרת בין ירושלים וחברון; מולדתם של מלכים ונביאים חולמים ולוחמים. הר נישא ורם טרשי וצחיח, סוער ומושלג, עוין וקסום קידם פניהם... חיי עמל ויצירה, חיי תורה-ועבודה נרקמו בין סלעי ההר וגאיותיו. תקוות גאולה ופדות, פריחה והשתרשות התגשמו. במלחמת העצמאות, תש"ח-1948, הוטל מצור כבד על גוש עציון. דם לוחמים שחשו לעזרה ניגר לכביש ובמשעולי ההרים. מסירות ואמונה איתנות וגבורה - גילו אנשי ההר. כוחות אויב גדולים הוטלו למערכה. מולם ניצבו קומץ מתיישבים, תגבורות אנשי חי"ש ופלמ"ח, מועטים אך מחושלים בגוף ורוח.

לוחמי עציון חסמו בגופם הדרך לירושלים למענה מסרו נפשם. על סף תקומת מדינת ישראל, בימים ג'-ה' באייר תש"ח (12-14.5.1948), עמד גוש עציון בקרב נואש. כפר עציון הוכרע, מגיניו נפלו בקרב. בהוראת המטה הארצי של "ההגנה" נכנעו שאר הלוחמים והלכו בשבי. 240 לוחמים נפלו בהגנת גוש עציון, הי"ד"

כך כתב עליהם דוד בן גוריון, לאחר תומה של המלחמה:

"... מגיני גוש עציון הצילו את ירושלים. ארבע נקודות בלב שטח האויב לא נתנו להם לגשת לשערי העיר. רבים, רבים מידי בשבילנו נפלו שם. אבל אם קיימת ירושלים עברית, אם מכת-המוות ליישוב, שהייתה כמונחת בקופסה של האויב, לא ניתנה - אזי התודה הראשונה של ההיסטוריה הישראלית ושל העם כולו נתונה על כך בראש ובראשונה ללוחמי גוש עציון..."

י"ט שנים עמד גוש עציון בחורבנו. במלחמת ששת הימים נגאל גוש עציון ושחרר מידי האויב. באלול תשכ"ז (ספטמבר 1967) שבו בנים לגבולם:

"זֶה אָמַר ה' מְנַעֵי קוֹלָהּ מִבְּכֵי וְעִינֶיהָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלָתָךְ נְאֻם-ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וַיֵּש-תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתָךְ נְאֻם-ה' וְשָׁבוּ בְנֵים לְגְבוּלָם" (ירמיה לא, טו).

מאז שנות ה-80 פועל בקיבוץ החיזיון האור- קולי הוותיק והמרגש. בשנה האחרונה, ערב יום הזיכרון תשע"ו, נפתח מרכז מבקרים חדש המספר בצורה חדשה ועדכנית את סיפורו של כפר עציון. המבקרים במרכז יוכלו להתרשם מהחיזיון האור- קולי החדש- 'מכתבים מהמלחמה', חיזיון המחולק לשני חלקים ואורכו כשעה ורבע. ניתן כמובן גם לרדת אל ארכיון כפר עציון הוותיק ולהתרשם מהתיעוד הפרטני של כל פרט ופרט הקשור להנצחתם של הנופלים במערכה על גוש עציון בתש"ח.

בחיזיון החדש מושם גם דגש על שני סיפורים שהיו אמנם לחלק בלתי נפרד מהמורשת של גוש עציון, אך בצוק העיתים לא קבלו מספיק תשומת לב. סיפור אחר הוא סיפורם של אנשי "הנצר האחרון"- הפליטים שברחו מהשואה באירופה או אלו שיצאו מהיבשת המדממת ערב המלחמה וקרוביהם נטבחו על ידי הנאצים ימ"ש. מסתבר כי במלחמת העצמאות חלק גדול מהנוף האנושי בכפר

עציון ובמשואות יצחק היה מורכב מאנשים אלו, ובחיזיון החדש מקומם וסיפורם עוברים לקדמת הבמה. אכן, טוב- גם אם באיחור של כמה עשרות שנים- לגאול את סיפורם של אנשי נצר אחרון, ולהבין כי לעשרות אלפי עולים אלו ישנו תפקיד חשוב מאוד בתקומתה של מדינת ישראל מתוך אודי העשן של השואה.

סיפור שני, שעלה לקדמת הבמה במחקר ובהדרכה בשנים האחרונות, ואף מקבל דגש מסוים בחיזיון ובמרכז החדש, הוא סיפורן של אלמנות כפר עציון. בג' באייר תש"ח החל בכפר עציון

הקרב האחרון. לאחר יום וחצי של קרבות הצליח הלגיון הירדני לפרוץ את שערי הקיבוץ. רק כעבור שבועות רבים התבררו למפוני הקיבוץ - שהתגוררו באותו זמן במנזר רטיסבון שבירושלים - ממדי האסון שקרה לקבוצתם: שמונים מחברי הקבוצה נהרגו באותו קרב, מתוך כתשעים חברים שנהרגו בכל התקופה. כפר עציון איבד כשמונים אחוז מהגברים וכשישים אחוז מכלל חבריו הבוגרים. נותרו 51 חברים, ובהם 33 אלמנות ואלמן אחד, ועוד 70 ילדים, 46 מהם יתומים. מספר החללים הגבוה מעיד על אחד מהאסונות הקשים ביותר שקרו לחברה או לקבוצה כלשהי במדינת ישראל. החברים הבוגרים של הקבוצה, ובעיקר 33 האלמנות, נאלצו להתמודד עם אתגרים גדולים שניצבו לפתחם. לאלמנות לא נתנה ארכה, הן היו צריכות להמשיך להחזיק הן את התא המשפחתי המצומצם והן את המסגרת הקיבוצית.

סיפורו הייחודי והטרגי של כפר עציון נכנס אמנם לתודעה הלאומית, אך מרבית העוסקים בסיפור התרכזו ביתומי הקיבוץ. בתשס"ז ראה אור ספרה של עמיה ליבליך 'ילדי כפר עציון', העוסק בהרחבה בשנים שלאחר נפילת הקיבוץ, אולם מוקד הספר הוא סיפורם של בני הדור השני של כפר עציון, הילדים שנולדו לחברי הקיבוץ לפני המלחמה ובמהלכה. לקראת יום

הזיכרון תשע"ה יצא סרטו של נועם דמסקי 'חבורת הילדים', העוסק אף הוא ביתומי הקיבוץ. בשנים האחרונות התמקד המחקר אף ב-33 האלמנות, הגיבורות השקטות של סיפור כפר עציון. אחד הדברים המעניינים ביותר שהתגלו היה, שלאחר הבשורה הנוראה ולאחר הפינוי של שרידי כפר עציון למישור החוף, לגבעת עלייה שביפו, העדיפו האלמנות למרות התנאים הקשים להישאר במסגרת הקיבוצית, כדי לקבל תמיכה וסיוע האחת מרעותה. כך למשל כתבה שושנה קנוהל מכפר עציון על האלמנות:

"תיכף לאחר האסון אפשר היה להיווכח כי החברות מעדיפות את הצוותא על פני ההתבודדות, ודווקא בחרו בחיי צוותא בתוך הציבור שלנו. מובן כי רקימת מסכת חיים משותפת משך 8-12 שנה ולמעלה מזה קשרה את האנשים ולכדה אותם כמשפחה אחת. לאחר האסון המחריד שקרה לנו הידק הגורל המשותף עוד יותר את הקשרים."

החיזיון החדש מותאם גם בצורה טובה הרבה יותר מקודמו לבני נוער, ומעביר להם בצורה חיה וממחישה את סיפורו של גוש עציון.

כלי בקליק: vizia - כלי ליצירת סרטונים מרובדים אוריאל אסולין - מדריך ארצי לתקשוב - היסטוריה חמ"ד

בעבר היינו נוהגים להקריין לתלמידים סרטים או סרטונים עם דפי צפייה מודפסים, לאחר מכן קמו אפליקציות המאפשרות לקבוע מראש זמני עצירה בסרט והעלאת רובד של שאלות, אך לא היה לנו מידע: כמה מהתלמידים השתתפו בלמידה זו?

הכלי אותו אציג היום הוא מתקדם ביותר ונותן מענה למורה שרוצה להוביל את תלמידים ללמידה בעקבות צפיית סרטון.

המשפט הראשון אותו תראו [באתר vizia](#) הוא: "The end of passive viewing" - הקץ לצפייה הפאסיבית. ואכן אפליקציה זו עומדת בהבטחה. האפליקציה מאפשרת לנו לשלוח קישור לתלמידים עם סרטון מרובד שכבות, לדוגמא: שאלה סגורה, סקר, שאלה פתוחה או קישור לאתר.

דגשים חשובים:

- אומנם התלמידים לא נדרשים להירשם לאתר, אך בכל זאת עלינו לדרוש מהם **להזדהות** בתחילת הפעילות וזאת על מנת שנוכל לפלח את התשובות השונות ואף לתת ציונים על התשובות.
- אפליקציית vizia מאפשרת את הורדת קובץ הנתונים שהצטברו או לחלופין שיגור מידע זה לגיליון אלקטרוני google sheets. במקרה זה כדאי להשתמש באפליקציית Flubaroo שהוצגה במדור זה בעבר.

רצ"ב [מדריך](#) כתוב.

מערך שיעור: עליית יהודי אתיופיה
רבקה סנדיק- מדריכה להיסטוריה במחוז דרום עד תשע"ו

1. **נושא השיעור** – תולדות יהודי אתיופיה.

2. **רציונל** – נושא עלייתם של יהודי אתיופיה לארץ, הינו חלק מתוכנית הלימודים החדשה בהיסטוריה בכיתות יא' בחמ"ד. קודם לעיסוק ולדיון המעמיק בעליה לארץ, יש לחבר את התלמידים להיסטוריה של יהודי אתיופיה וליצור אמפתיה כלפי עדה זו.

3. **מטרות:**

בתחום התוכן –

התלמיד ידע להגדיר מושגים חשובים בתולדות יהודי אתיופיה.
 התלמיד יכיר את הקשיים בהם נתקלו יהודי אתיופיה במהלך השנים.
 התלמיד ידע את הגורמים לעליית יהודי אתיופיה לארץ ישראל במאה ה-20.
 התלמיד ידע להצביע על יחסן של ממשלות ישראל בשנות השמונים והתשעים לנושא העלאת יהודי אתיופיה, על הגורמים ליחס זה ועל הפעולות שנקטו.

תחום המיומנויות –

התלמיד ידע לנסח טיעונים בעד ונגד עליית יהודי אתיופיה לארץ.
 התלמיד ידע לזהות רכיבים משמעותיים במקור היסטורי.
 התלמיד יבין מהו מסמך חשוב ויישם זאת באמצעות מסמך שיציע בעצמו.
 התלמיד יפיק מידע מתוך סרטון.

תחום הערכים –

התלמיד יפתח אמפתיה כלפי יהדות אתיופיה.
 התלמיד ינקוט עמדה בשאלת טמיעה בחברה או שמירה על זהות ייחודית.

4. **מושגים מרכזיים בשיעור** – ביתא ישראל, פלשים, אבא מהרי, יעקב פייטלוביץ, הקיסר היילה סלסי, פסק ההלכה של הרב עובדיה יוסף, מבצע משה, מבצע שלמה.

5. **משאבי למידה** – אתרי אינטרנט, דפי עבודה, שמיניות בריסטול, צבעים, מחשבים, או טלפונים חכמים.

6. **הערכה** – מטלת סיכום הכנת כרזה.

7. **מקורות מידע** –

– אביאלי טביביאן, קציעה. בונים מדינה במזרח התיכון. רמת אביב: מט"ח, תשס"ט–2009.
– מימון אמיר (1991), מברק מסווג ובו פקודת מבצע להעלאת יהודי אתיופיה. בתוך מוזיאון ישראל ירושלים: כחול על גבי לבן. מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל.

–עצבה, יהודה. סיפור טוב – זה כל הסיפור.

– "העלייה מאתיופיה". **יוטיוב**. וידיאופדיה. ינואר 2010. אינטרנט.

– ל.מ. "בין אתיופיה לישראל". אתר **על סדר היום**. סנונית, 2001.

8. **מהלך השיעור** –

פתיחה

המורה יספר סיפור עם של יהודי אתיופיה אך ללא המסר.

סיפור עם של יהודי אתיופיה "האריה ובת האיבר":

–מהו המסר שעולה מסיפור זה?

–על פי הידוע לכם, האם יהודי אתיופיה שמרו על זהותם

הייחודית? האם נטמעו בחברה הישראלית? מהו המצב

הרצוי, לדעתכם?

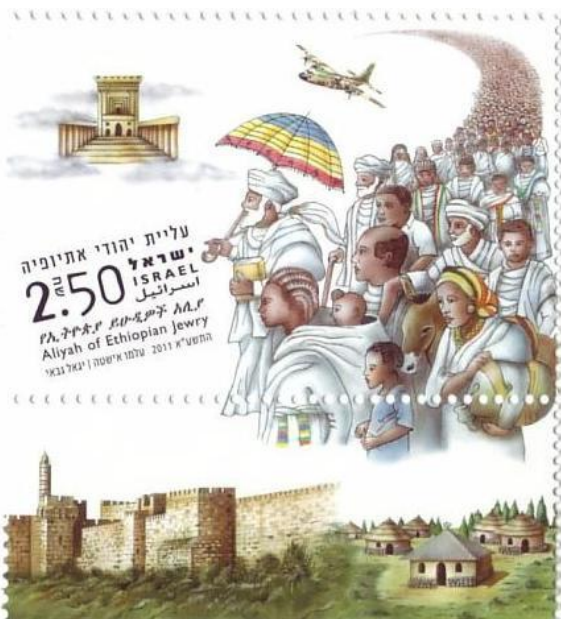
א. שאלון על תולדות יהודי אתיופיה –

–המורה יחלק לתלמידים שאלון על תולדות יהודי אתיופיה. עליהם לסמן את התשובה הנכונה.

–במליאה, תוך כדי בדיקת התשובות הנכונות המורה יוסיף מידע על תולדותיהם של יהודי

אתיופיה.

השאלון ותשובותיו מופיעים בנספחים.

ב. עבודת כיתה (בעקבות המידע שניתן בשאלון ולאחריו)

העבודה תעשה ביחידים או בזוגות.

1. באילו קשיים נתקלו יהודי "ביתא ישראל" באתיופיה?
2. בהשוואה לעליות קודמות עליהן למדתם - מהן נקודות הדמיון ומהן נקודות השוני בין הקשיים שחוו קהילות היהודים בארצות השונות?
3. מה היו הגורמים שמנעו את עליית יהודי אתיופיה לארץ?
4. מה היו הגורמים שהביאו את מדינת ישראל לפעול למען הבאתם ארצה?
5. מה התחדש לכם בעקבות מילוי השאלון? האם יחסכם לעולים השתנה? מה השתנה ומדוע? חזרה על העבודה במליאה.

לחילופין:

- ראש הממשלה מינה אתכם לדון בהעלאת יהודי אתיופיה לארץ: נסחו טיעון אחד בעד הבאת יהודי אתיופיה לארץ, וטיעון אחד נגד הבאתם לארץ.
- אתם מתגוררים באחד מן הכפרים של ביתא ישראל באתיופיה. נסחו טיעון אחד בעד עלייה לארץ וטיעון אחד נגד העלייה לארץ.

ג. עליית יהודי אתיופיה בשנות התשעים: "מבצע שלמה"

המורה יציג את הנושא הכללי בפני הכיתה.

בשנת 1987 שוב משתנה המשטר באתיופיה והיא הופכת לרפובליקה עממית. היחסים עם מדינת ישראל מתחדשים ובאדיס אבבה מוקמת שגרירות ישראלית. היהודים היושבים בכפרים מועברים לעיר אדיס אבבה ומשתכנים שם במחנות פליטים כשהם ממתנינים להיתרי עליה לישראל. בתמורה לעזרה שנתנה מדינת ישראל לממשלת אתיופיה, מתירים השלטונות

האתיופים לקבוצות קטנות של יהודים לעלות ארצה בכל חודש.

עם התערערות מחדשת של השלטון באתיופיה והתקרבות המורדים בשלטון לאדיס אבבה, מחליטה ממשלת ישראל לפעול במהירות למען הצלת היהודים ולהעלותם ארצה.

עבודת כיתה - העבודה תיעשה בזוגות או בקבוצות

מקור היסטורי - תיעוד העלייה

פתחו את הקישור הבא: מתוך "כחול על גבי לבן. מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל".

1. קראו את המידע המופיע בדף ועיינו במסמך.
2. ציינו את המילים המעידות על הדחיפות של המבצע.
3. מסמך זה נמצא באתר המקבץ מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל. מהי חשיבותו של מסמך זה?

4. הביאו דוגמא למסמך נוסף, בנושא אחר, שהייתם מצרפים לאתר זה.

צפו בסרטון:

1. ציינו שתי עובדות המייחדות את "מבצע שלמה" ממבצעי עלייה אחרים.
2. ענה על א' או ב' -

א. העולים הגיעו כמעט חסרי כל לארץ. כיצד עובדה זו עשויה להשפיע על תהליך

קליטתם בארץ?

ב. מבצע זה הביא לאיחוד בין בני המשפחות שעלו במבצע משה והמתינו 7 שנים

לבואם של בני משפחותיהם שנותרו באתיופיה. כיצד עובדה זו עשויה להשפיע על

תהליך קליטתם בארץ?

3. בנוסף לתיעוד "מבצע שלמה" הסרטון מציג שני היבטים בקליטת יהודי אתיופיה.

איזה היבט יותר דומיננטי כיום, לדעתכם?

הידעת? - במהלך שנות התשעים של המאה העשרים ובראשית המאה ה-21 עלו ארצה עוד כמה

עשרות אלפי עולים, חלקם בני הפלאשמורה - יהודים שהתנצרו.

לסיכום - משימת הגשה אישית

במלאת 25 שנה ל"מבצע שלמה" נתבקשת להכין כרזה מתאימה.

מהו המסר שתוצה להעביר לציבור הישראלי בעזרת כרזה זו?

מהו המסר שתוצה להעביר לעולים שעלו בעליה זו?

אילו סמלים חשובים או דמויות תוצה להציג בה?

באילו צבעים תשתמש? ובאילו מילים?

הבא לידי ביטוי את הידע שרכשת במשימה הקבוצתית על מנת להכין את הכרזה.

ניתן להכין כרזה גם באופן מקוון.